

KRZYSZTOF SALA

Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie, Polska • Pedagogical University of Cracow, Poland

Zmiany w strukturze przemysłu w Polsce w latach 1990–2014 – uwarunkowania i tendencje

Changes in the Structure of Industry in Poland in the Years 1990-2014 – Conditions and Trends

Streszczenie: Celem i przedmiotem niniejszej publikacji było przedstawienie roli przemian i przekształceń w strukturze przemysłowej gospodarki w Polsce. Powstała ona na podstawie ogólnodostępnej literatury, danych statystycznych i wiadomości netograficznych. W artykule przedstawiono pokrótce zmiany w rozwoju przemysłu w Polsce, poczynając od lat dziewięćdziesiątych XX wieku do czasów współczesnych. Dokonano charakterystyki skali tych zmian oraz omówiono najważniejsze przeobrażenia. Publikacja przybliży również temat bieżących zadań polityki przemysłowej oraz wyzwań, jakie niesie ze sobą dla omawianej polityki członkostwo w strukturach Unii Europejskiej. Wskazano też najbardziej innowacyjne dziedziny przemysłu i firmy, które je reprezentują. Podano także wielkość nakładów inwestycyjnych w przemyśle w Polsce w porównaniu do innych krajów europejskich. Dokonano charakterystyki zmian w handlu zagranicznym. Dane zostały zilustrowane za pomocą tabel i wykresów. Metoda badawcza zastosowana w publikacji to analiza danych zastanych oraz krytyka piśmiennicza. Z przeprowadzonej analizy jasno wynika, że w ostatnich latach doszło do znaczących przemian w strukturze przemysłu w Polsce. Jednak sam ten proces jeszcze się nie zakończył i będzie postępował. W artykule oceniono zmiany, jakie zaszły, i wskazano możliwe ścieżki działania, jakimi należy podążać, aby poprawić obecną sytuację.

Abstract: The aim and the subject of the article is to present the role of change and transformation in the industrial structure of economy in Poland. The publication is based on the available printed literature, statistical data, as well as on news netography. The article briefly explains the changes in the industrial development in Poland from the 1990s to the present day. The scale of the changes that have occurred was determined, and the key areas of transformations that have taken place were discussed. The publication also includes information on current tasks of industrial policy and on the challenges facing said policy due to the involvement in the European Union structures. It also identifies the most innovative sectors of industry or companies that represent them. The size of investment in industry in Poland was compared to other European countries. Changes in the foreign trade were characterised. The data were illustrated with tables and graphs. The research method used is the analysis of existing data and critical analysis of written sources. Based on the available literature book, netography and statistics, it becomes clear that in recent years there has been a significant change in the structure of industry in Poland. However, the actual process is not finished and will continue. Through presenting statistical data analysis and available materials relating to industrial policy, the author evaluates the changes that have occurred, and indicates possible directions of improving the current situation.

Słowa kluczowe: innowacyjność; konkurencyjność; przemysł; rozwój; zmiany strukturalne

Keywords: competitiveness; development; industry; innovation; structural changes

Otrzymano: 3 stycznia 2016

Received: 3 January 2016

Zaakceptowano: 1 lipca 2016

Accepted: 1 July 2016

Sugerowana cytacja / Suggested citation:

Sala, K. (2016). Zmiany w strukturze przemysłu w Polsce w latach 1990–2014 – uwarunkowania i tendencje. *Prace Komisji Geografii Przemysłu Polskiego Towarzystwa Geograficznego*, 30(3), 114–126.

WSTĘP

Powszechnie panuje pogląd, że gospodarka przemysłowa w formie charakterystycznej dla XX wieku ulegnie przekształceniom w obecnym stuleciu. W efekcie informatyzacji gospodarowania i życia społecznego oraz presji unowocześniania jej miejsce zajmie gospodarka oparta na wiedzy, know-how, wykorzystująca powszechnie technologie informatyczno-telekomunikacyjne. Człowiek stanie się główną siłą napędową zmian strukturalnych i rozwoju społeczno-gospodarczego.

W Polsce i w innych krajach postkomunistycznych przemiany gospodarcze są wynikiem transformacji systemowej, procesów demokratyzacji, liberalizacji i przyjmowania reguł kapitalizmu (Balcerowicz, 1997). Niezwykle istotnym czynnikiem przemian strukturalnych w przemyśle jest również integracja z Unią Europejską, która wymusza dostosowywanie standardów w krajowej polityce przemysłowej do ogólnie przyjętych norm.

Obecnie za wyznacznik zmian strukturalnych uznaje się przede wszystkim występowanie obszarów, które kreują innowacyjność i bazują na nowoczesnych czynnikach produkcji związanych z postępem naukowym, technicznym i organizacyjnym. Wpływ na te zmiany ma także spadek konkurencyjności wyrobów, wydajności produkcji oraz wzrost bezrobocia na terenach opartych na tradycyjnej strukturze gospodarczej.

Literatura związana z przedmiotem artykułu jest obszerna. Problematyka struktury przemysłu w Polsce była tematem wielu publikacji (Macias, 2006; Domański, 2006). Zmiany struktury przestrzennej i działowej, jak również oddziaływanie kryzysu na przemysł były szeroko omawiane w krajowej literaturze (Rachwał, 2011; Zioło, 2011). Poddano dogłębną analizę zmiany strukturalne w przemyśle przetwórczym Polski od 1990 roku (Mrozińska, 2015), a także rolę przemysłu w kształtowaniu gospodarki opartej na wiedzy (Zioło, 2008).

Celem niniejszej publikacji było zbadanie przemian strukturalnych polskiego przemysłu, eksportu i innowacyjności oraz próba odpowiedzi na pytanie, czy dokonujące się zmiany sprostają wyzwaniom nowoczesnej gospodarki. Ważną kwestię stanowi też konieczność zmniejszenia luki rozwojowej w stosunku do najbardziej rozwiniętych gospodarek poprzez innowacyjność oraz dążenie do uzyskania przewagi konkurencyjnej. Należy postawić tezę, że w latach 1990–2014 doszło w Polsce do istotnych przemian w strukturze przemysłu.

UWARUNKOWANIA RESTRUKTURYZACJI PRZEMYSŁU W POLSCE PO 1990 ROKU

Zmiana systemu alokacyjnego w Polsce, której towarzyszyło wprowadzanie mechanizmów gospodarki rynkowej, stanowiła nowe wyzwanie dla przemysłu i doprowadziła do przekształcenia jego struktur. Proces transformacji systemowej pociągał za sobą zmiany w rozmieszczeniu i dostępności poszczególnych czynników produkcji, różnych kategorii zasobów (surowcowych, kapitałowych, energetycznych, ludzkich, intelektualnych i innych), a także miejsc zaopatrzenia surowcowo-materiałowego i rynków zbytu (Rachwał, 2010).

Cechami struktury przemysłu przed 1990 rokiem były: dominacja dużych, nieefektywnych przedsiębiorstw państwowych, niski udział małych i średnich firm oraz niska obecność sektora prywatnego (Paszkowski, 1996). Niedorozwinięty sektor państwowy charakteryzował się przewagą przedsiębiorstw przemysłu ciężkiego i elektromaszynowego przy niskim udziale przemysłu lekkiego oraz wyjątkowo wysokim stopniem dekapitalizacji aparatu wytwórczego. Efektem takiego stanu rzeczy było dostarczanie produkcji niedostosowanej do potrzeb rynkowych (Woźniak, 2006). W eksporcie dominowały surowce i produkty nisko przetworzone.

Proces przemian w Polsce zainicjowano właściwie już pod koniec lat osiemdziesiątych, dzięki regulacjom ustawowym. Drobną prywatną przedsiębiorczość, prywatne rodzinne gospodarstwa rolne, prywatne rzemiosło i firmy polonijno-zagraniczne już od 1988 roku zostały wzmocnione za pomocą rozwiązań prawnych (Domański, 2001).

Ważny krok stanowiła ustawa z dnia 23 grudnia 1988 roku o działalności gospodarczej, opracowana według projektu ówczesnego ministra przemysłu M. Wilczka. Ustawa umożliwiała każdemu obywatelowi Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej podejmowanie i prowadzenie działalności gospodarczej na równych prawach, co m.in. spowodowało aktywizację drobnych przedsiębiorców. W połączeniu z zastąpieniem gospodarki planowej, centralnie sterowanej systemem gospodarki wolnorynkowej, zaowocowała dużą dynamiką gospodarczą na samym początku lat dziewięćdziesiątych (Stryjakiewicz, 1999).

Realizowany w początkach transformacji ustrojowej plan L. Balcerowicza przyczynił się do ogromnych przemian w wielu obszarach gospodarki, w tym również w polityce przemysłowej. Do jego najważniejszych osiągnięć w dziedzinie przemysłu zaliczyć można wprowadzenie zasad proekologicznej produkcji i konieczność przestrzegania ostrzejszych norm ochrony środowiska.

Zgodnie z szacunkami w latach 1990–1992 rocznie przybywało średnio 250–300 tys. zarejestrowanych spółek cywilnych (Chmiel, 1999). W następnych latach dynamika przyrostu liczby nowych firm uległa spowolnieniu. W sumie od 1990 roku do czasu wstąpienia do Unii Europejskiej (2004) przybyło w Polsce ponad 3 mln nowych przedsiębiorstw prywatnych.

W latach 1992–1994 nastąpiło wyraźne zwolnienie dynamiki tworzenia nowych firm prywatnych. Przyspieszenie wzrostu gospodarczego przyczyniło się do ponownego dynamicznego wzrostu liczby nowo zakładanych podmiotów prywatnych w latach 1996–1999 (Kołodko, 1999).

Dążenia Polski do integracji ze strukturami Unii Europejskiej, a wreszcie samo członkostwo, wywarły duży wpływ na strukturę polskiego przemysłu z powodu konieczności przystosowania go do unijnych wytycznych. Do najważniejszych celów unijnej polityki przemysłowej można zaliczyć:

- przyspieszenie dostosowania przemysłu do zmian strukturalnych,
- wspieranie środowiska sprzyjającego inicjatywom i rozwojowi przedsiębiorstw w całej Unii, a zwłaszcza małych i średnich przedsiębiorstw,
- wspieranie współpracy między przedsiębiorstwami,
- sprzyjanie lepszemu wykorzystaniu potencjału przemysłowego polityk innowacyjnych, badań i rozwoju technologicznego,
- pobudzanie konkurencyjności.

Członkostwo w Unii Europejskiej wymusza również takie kierunki rozwoju przemysłu, jak zachowanie zasad zrównoważonego rozwoju i ochrona środowiska naturalnego.

Ważną rolę odegrały również przepływy inwestycji zagranicznych, procesy delokalizacji i relokacji przedsiębiorstw w układzie globalnym, postęp technologiczny, szczególnie w dziedzinie technologii informacyjnej oraz automatyzacji i komputeryzacji produkcji (Kilar, 2009). Zmieniają się również gusta i preferencje samego społeczeństwa nastawionego na masową konsumpcję.

Przemysł i powiązana z nim struktura przemysłowa odgrywają istotną rolę w generowaniu produktu krajowego brutto państwa i zapewnianiu dobrobytu jego obywatelom (Wieloński, 2004). W rezultacie industrializacja kreuje masową konsumpcję, która wraz z upowszechnieniem oświaty przyczynia się do realizacji postępu technicznego (Lisikiewicz, Olejnikowa, 1990). Za zamianę strukturalną często przyjmuje się przechodzenie gospodarek do bardziej rozwojowych sektorów, które z racji wysokiego poziomu produktywności dynamizują ich rozwój, a więc przyczyniają się do modyfikacji dotychczasowych struktur gospodarczych (Karpiński, 2008).

ZMIANY W STRUKTURZE PRZEMYSŁU W POLSCE W LATACH 1990–2014

Zmiany strukturalne uznaje się za jeden z najważniejszych procesów, który nie tylko przyczynia się do wzrostu gospodarczego danego kraju, m.in. poprzez przyrost potencjału produkcyjnego, produktu społecznego i konsumpcji, ale także decyduje o podniesieniu ogólnej efektywności gospodarki i kształtowaniu się poziomu dochodu narodowego w kraju i per capita (Jaworska, 2007).

Czynnikami determinującymi konkurencyjność i strukturę polskiego przemysłu są wysokie zyski przedsiębiorstw, międzynarodowy charakter produkcji, wysoki stopień przetworzenia produktów oraz wielkość nakładów inwestycyjnych, stanowiących podstawę dla jego rozwoju. Determinanty te mają zatem charakter ilościowy i jakościowy (Ładysz, 2008).

Jednym z istotnych procesów, składających się na transformację gospodarki była zmiana struktury produkcji i modernizacja przemysłu. W latach 1989–1991 zmiana struktury produkcji przemysłowej dokonywała się głównie za sprawą spadku produkcji w przestarzałych branżach, na skutek upadku znacznej liczby przedsiębiorstw państwowych (Tkocz, 2001).

Począwszy od 1992 roku wartość produkcji sprzedanej w większości branż wytwórczości osiągnęła kierunek wzrostowy. Polski eksport zanotował wyraźny wzrost (ryc. 1). Nierównomierna dynamika wzrostu produkcji w poszczególnych sekcjach i działach przemysłu stała się źródłem zmian strukturalnych.

Tab. 1. Zysk netto w % w najbardziej zyskowych branżach przemysłowych w Polsce w latach 1999 i 2009

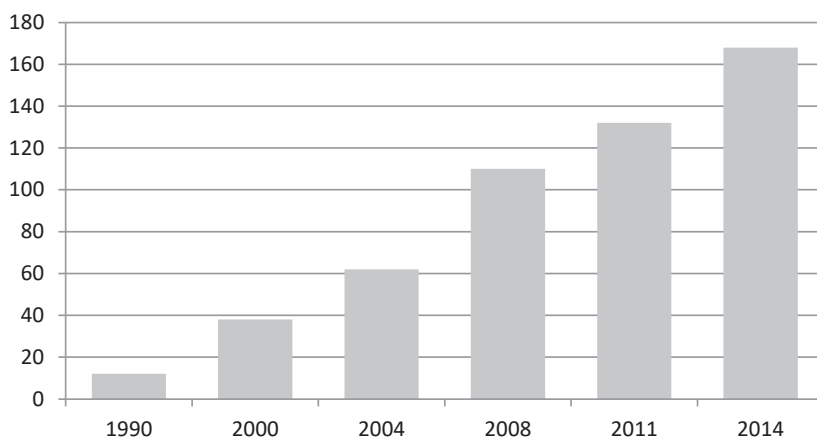
Branża	1999	Branża	2009
Produkcja wyrobów azbestowo-cementowych, wiórowo-cementowych i podobnych	19,76	Działalność w zakresie telekomunikacji satelitarnej	25,62
Produkcja ceramicznych wyrobów sanitarnych	12,64	Produkcja cementu	19,84
Produkcja płytek ceramicznych	10,85	Działalność w zakresie komunikacji przewodowej	19,83
Produkcja lamp elektronowych i pozostałych elementów elektronicznych	9,45	Wytwarzanie energii elektrycznej	17,76
Produkcja grzejników i kotłów centralnego ogrzewania	9,27	Produkcja włókien chemicznych	16,15
Produkcja wyrobów tytoniowych	8,59	Produkcja cukru	15,18

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z bazy PONT Info – Gospodarka (2016)

Dane z ryc. 1 wyraźnie pokazują pozytywną tendencję w zakresie wielkości polskiego eksportu od początku lat dziewięćdziesiątych do roku 2014.

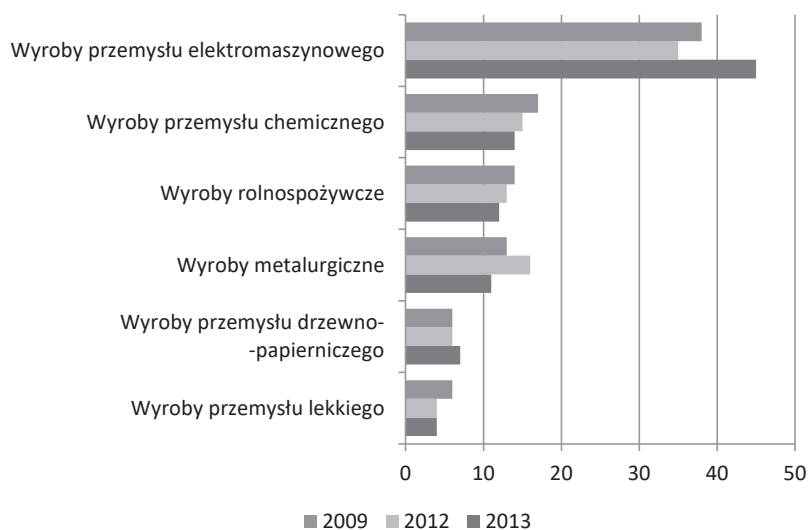
Od początku lat dziewięćdziesiątych XX wieku udział wyrobów wysokiej techniki w polskim eksporcie utrzymywał się na poziomie 2–2,7%, co w porównaniu do średniej w krajach Unii Europejskiej, wynoszącej ok. 17%, było wynikiem o 84% niższym.

Ryc. 1. Wielkość polskiego eksportu w latach 1990–2014 w mld euro

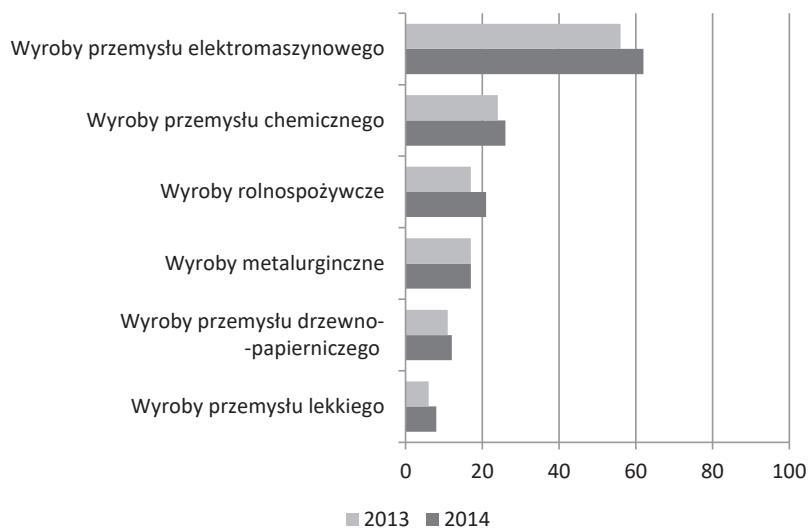
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (2016)

Ryc. 2. Struktura towarowa polskiego eksportu w latach 2009, 2012 i 2013 (w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (2016)

Ryc. 3. Wartość polskiego eksportu w 2013 i 2014 roku w mld euro. Dynamika zmian (w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (2016)

W późniejszych latach nastąpiły pozytywne zmiany w strukturze towarowej polskiego eksportu, co przedstawia ryc. 2.

Analiza danych z ryc. 2 pokazuje, że największy odsetek w polskim eksporcie stanowią wysoko przetworzone wyroby przemysłu elektromaszynowego (maszyny,

pojazdy samochodowe, szynowe), chemicznego (kauczuk syntetyczny, artykuły z tworzyw sztucznych) oraz spożywczego (wyroby mięsne, napoje) i metalurgicznego (stal). W podobnej kolejności plasują się branże przemysłowe w Polsce pod względem wartości eksportu w mld dolarów (ryc. 3). Największy przyrost w roku 2014 w porównaniu do 2013 zanotował przemysł elektromaszynowy i lekki.

Tab 2. Branże przemysłowe o najwyższych nakładach inwestycyjnych w latach 1999 i 2009 w mln zł

Branża	1999	Branża	2009
Wytwarzanie i dystrybucja energii elektrycznej	5333,75	Wytwarzanie, przesyłanie, dystrybucja energii elektrycznej i handel nią	7587,37
Inżynieria lądowa i wodna	3909,06	Wytwarzanie i przetwarzanie produktów rafinacji ropy naftowej	5980,49
Budownictwo ogólne i inżynieria lądowa	3431,78	Wytwarzanie energii elektrycznej	3280,53
Produkcja pojazdów mechanicznych	2217,3	Wydobywanie węgla kamiennego	2827,13
Wytwarzanie i przetwarzanie produktów rafinacji ropy naftowej	2190,73	Pobór, uzdatnianie i dostarczanie wody	2513,01
Produkcja napojów	1635,13	Roboty związane z budową dróg kołowych i szynowych	2297,25

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z bazy PONT Info – Gospodarka (2016)

Zdaniem M. Klamut strukturę gospodarczą należy utożsamiać z tzw. teorią zbiorów, co oznacza, że analiza struktury gospodarczej polega na badaniu wzajemnych relacji ilościowych pomiędzy elementami podrzędnymi a nadrzędnymi (Klamut, 1996). Ocena struktury i poziomu rozwoju danej gałęzi przemysłu może być dokonywana przez pryzmat dziedzin działalności gospodarczej, które charakteryzują się najlepszymi wskaźnikami ekonomiczno-finansowymi (Kałowski, Wysocki, 2012). Najbardziej zyskowe branże przemysłu w Polsce w latach 1999 i 2009 przedstawia tab. 1.

Dane z tab. 1 wyraźnie wskazują, że w roku 1999 w czołówce pod względem zysku netto w Polsce znalazła się branża budowlana. Natomiast w roku 2009 znacząca rola przypadła branży telekomunikacji satelitarnej i komunikacji przewodowej. W tym rankingu na uwagę zasługuje także wysoka pozycja branży związanej z wytwarzaniem energii elektrycznej. Wzrost zyskowności tego rodzaju działalności można wyjaśnić globalnymi trendami w zakresie rosnącego popytu na źródła energii. Wysoka pozycja sektora budowlanego jest z kolei warunkowana boorem na inwestycje infrastrukturalne w polskiej gospodarce, zasilanej celowymi środkami unijnymi.

Oprócz zysków netto warto poddać analizie również poziom ponoszonych nakładów inwestycyjnych w przemyśle. Branże, które zanotowały największy poziom nakładów inwestycyjnych w latach 1999 i 2009, przedstawia tab. 2.

Jak widać, zarówno w 1999, jak i 2009 roku, największe inwestycje były udziałem branży energetycznej oraz branż związanych z budownictwem. Na uwagę zasługują również wysokie nakłady na wydobycie węgla kamiennego, którego efektem jest nisko

przetworzony produkt. W przypadku branży produkcji pojazdów samochodowych wynikiem poniesionych nakładów jest wysoko przetworzony produkt.

W obrębie przetwórstwa przemysłowego względnie słabą dynamikę wzrostu, skutkującą spadkiem udziału w strukturze przemysłu, miały przede wszystkim: hutnictwo, produkcja koksu i rafinacja ropy naftowej oraz przemysł włókienniczy i odzieżowy. Szybszą od przeciętnej dynamiką wzrostu charakteryzowały się natomiast produkcja: wyrobów z gumy i tworzyw sztucznych, wyrobów metalowych, samochodów, sprzętu radiowo-telewizyjnego oraz maszyn biurowych i komputerów. Zmiany relacji cen pomiędzy różnymi produktami sprawiły, że skutki modyfikacji realnego poziomu produkcji w poszczególnych branżach nie w każdym przypadku przełożyły się proporcjonalnie na zmianę udziału w wartości sprzedanej przemysłu. Pomimo zniekształceń procesów realnych, spowodowanych zmianami cen, należy podkreślić, że obserwuje się wyraźny proces modernizacji polskiego przemysłu w kierunku struktur właściwych krajom wysoko rozwiniętym. Jeżeli do owych tendencji dodamy niewątpliwą poprawę organizacji i zarządzania w sektorze przedsiębiorstw oraz pozytywny wpływ tych zmian na jakość środowiska, zaznacza się wyraźnie proces konwergencji struktury produkcji do modelu właściwego dla rozwiniętej gospodarki rynkowej (Macias, 2006). Należy jednak podkreślić, iż podobne tendencje ujawniły się w większości krajów świata.

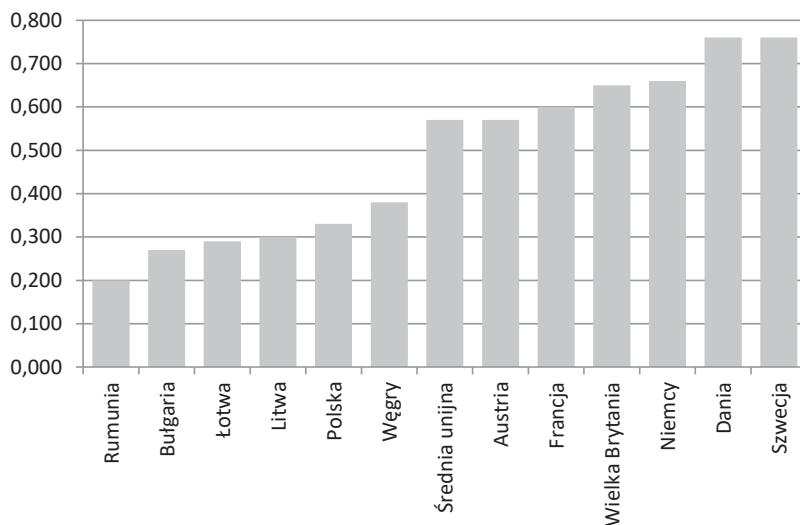
INNOWACYJNOŚĆ POLSKIEGO PRZEMYSŁU

Innowacyjność to ważny element określający strukturę przemysłu. Innowacje to szansa dla przedsiębiorców z branży przemysłowej na realizację śmiałych i ambitnych pomysłów. Innowacje pozwalają na skuteczne konkurowanie na rynku, osiąganie dodatnich wyników finansowych oraz budowanie wzrostu wartości firmy w długim okresie. Niestety, Polska na tle innych państw Unii Europejskiej jest klasyfikowana jako jeden z krajów o najniższym poziomie innowacyjności (ryc. 4).

W latach 2002–2004 innowacyjne firmy stanowiły 42% przedsiębiorstw w Unii Europejskiej. W Niemczech do tego grona zaliczano 65% podmiotów, w Austrii – 53%, w Danii, Luksemburgu i Irlandii – 52%. Natomiast w Polsce udział przedsiębiorstw innowacyjnych był i jest o połowę niższy. Stanowią one tylko 25% ogółu firm (GUS, 2016). Przeciętnie podmioty z krajów Unii Europejskiej złożyły w 2005 roku 105 wniosków patentowych do Europejskiego Urzędu Patentowego (w przeliczeniu na 1 mln mieszkańców), podczas gdy w Polsce tylko trzy. Nie mamy się również czym chwalić, jeżeli chodzi o udział eksportu produktów wysokich technologii w eksporcie ogółem – w 2006 roku wynosił on 3,1%. Natomiast w EU 27 przeciętnie eksport produktów wysokich technologii stanowił prawie 17% eksportu ogółem, a np. na Węgrzech – ponad 20%.

Większość, bo aż 52% firm działających w Polsce, buduje swoją pozycję konkurencyjną na bazie ceny, a tylko 0,2% – oferując innowacyjne produkty i usługi (Konfederacja Lewiatan, 2016). Polscy przedsiębiorcy coraz chętniej wprowadzają do praktyki nowe rozwiązania, jednak skala innowacji jest ciągle mała. W efekcie ponad 51% podmiotów uznaje, że są bardziej konkurencyjne cenowo od przedsiębiorstw działających

Ryc. 4. Indeks innowacyjności wybranych krajów Unii Europejskiej w 2015 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Innovation Union Scoreboard 2015* (2016)

w Unii Europejskiej. Natomiast tylko 20,3% firm uważa, że ma przewagę jakościową, 12,3% – przewagę pod względem nowatorstwa oferowanych produktów i usług, a 10,7% – przewagę pod względem promocji i dystrybucji. Tymczasem budowanie pozycji konkurencyjnej na podstawie ceny nie jest strategią na przyszłość. Restrukturyzacja kosztów ma swoje granice. Zmieniają się również oczekiwania konsumentów – chcą oni produktów i usług o coraz lepszych parametrach użytkowych i jakościowych, które nie wpływają negatywnie na środowisko, a tworzą szanse na lepsze życie.

W polskiej gospodarce w 2007 roku zarejestrowanych było w systemie REGON 3,68 mln przedsiębiorstw (GUS, 2016). Jednak tylko ok. 1,7 mln firm prowadziło działalność gospodarczą. Sektor przedsiębiorstw w Polsce zdominowany jest przez mikroprzedsiębiorstwa – stanowią one ponad 96% firm, natomiast dużych podmiotów jest niewiele ponad 3 tys. Struktura ta nie odbiega od charakterystyki sektorów przedsiębiorstw w innych krajach UE.

Ranking najbardziej innowacyjnych dużych polskich firm w 2008 roku przedstawia tab. 3.

Dane z tab. 3 pokazują, że najbardziej innowacyjne polskie firmy reprezentują zróżnicowane branże przemysłu – farmaceutyczną, budowlaną, informatyczną. W rankingu zdecydowanie przeważają podmioty bazujące na nowoczesnych technologiach.

Małe i średnie przedsiębiorstwa budują swoją pozycję konkurencyjną na cenie. Wzrasta znaczenie jakości produktów i usług, specjalistycznej wiedzy i umiejętności, zdolności do dostosowywania się do wymagań klientów, ale odsetek firm stawiających na innowacyjne produkty i usługi jest ciągle bardzo niski. Najbardziej innowacyjne małe i średnie przedsiębiorstwa w Polsce prezentuje tab. 4.

Tab. 3. Najbardziej innowacyjne duże polskie przedsiębiorstwa w 2008 roku

Pozycja	Nazwa firmy	Ranking
1	ICN Polfa Rzeszów SA	749
2	Gdańska Stocznia Remontowa im. Józefa Piłsudskiego SA	743
3	Fakro PP Sp. z o.o.	705
4	Unizeto Technologies SA	609
5	Damel SA	522
6	IBM Polska Sp. z o.o.	520
7	Zakład Produkcji Automatyki Sieciowej SA	499
8	Istrail Sp. z o.o.	495
9	Instal-Projekt Gawłowscy, Ścierzyńscy Sp. j.	438
10	Pieceexport-Piecbud SA	432

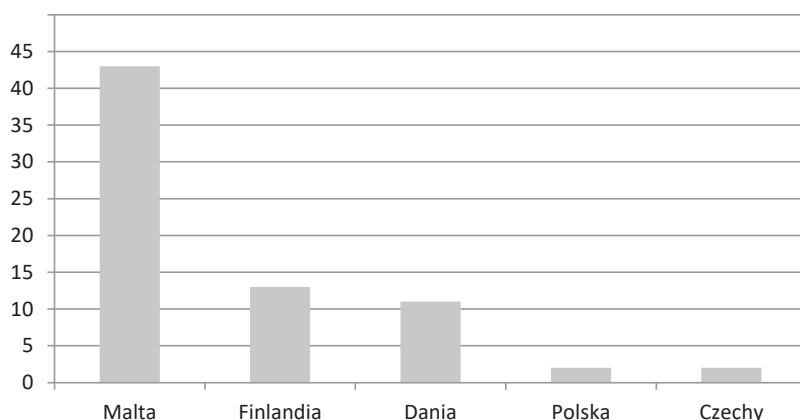
Źródło: Kamerton innowacyjności 2008 (2016)

Tab. 4. Najbardziej innowacyjne małe i średnie polskie przedsiębiorstwa w 2008 roku

Pozycja	Nazwa firmy	Ranking
1	Gazomet Sp. z o.o.	846
2	Gtx Hanex Plastic Sp. z o.o.	650
3	Belma Accessories Systems Sp. z o.o.	521
4	Telesto Sp. z o.o.	536
5	PRU Internet Sp. z o.o.	491
6	Poliplast Sp. z o.o.	451
7	eLeader Sp. z o.o.	440
8	Małkowski-Martech Sp. z o.o.	429
9	Modertrans Poznań Sp. z o.o.	425
10	Jotkel Krzywonos Jan	412

Źródło: Kamerton innowacyjności 2008 (2016)

Ryc. 5. Wielkość nakładów inwestycyjnych na badania i rozwój w przeliczeniu na jednego zatrudnionego w przedsiębiorstwach przemysłowych wybranych krajów europejskich i Polski w 2010 roku (w tys. euro)

Źródło: opracowanie własne na podstawie *The 2010 EU Industrial R&D Investment Scoreboard* (2016)

Jak widać, wśród najbardziej innowacyjnych małych i średnich firm w Polsce dominują te z branży związanej z energetyką i budownictwem. W rankingu zwraca uwagę obecność firmy Telesto Sp. z o.o., która zajmuje się opatentowaną technologią mgieł wodnych, wykorzystywanych szeroko w pożarnictwie, dekontaminacji czy neutralizacji zapylenia. Firma Gtx Hanex Plastic Sp. z o.o. ma na swoim koncie 49 zastrzeżonych wzorów opakowań typu PET.

Innowacyjność polskich firm przemysłowych na tle światowej gospodarki można przedstawić w porównaniu do wielkości nakładów inwestycyjnych na badania i rozwój na jednego zatrudnionego (ryc. 5). Dane z ryc. 5 wyraźnie pokazują, że nakłady inwestycyjne na badania i rozwój w przemyśle w przeliczeniu na jednego mieszkańca Malty są prawie 30 razy większe niż w Polsce. Polski wskaźnik jest zbliżony do wskaźnika czeskiego. Takie dane należy uznać za niezadowalające. Świadczy to o sporym zapóźnieniu w stosunku do światowej czołówki innowacyjnych państw. Stanowi to również istotną informację na temat konieczności wyrównania istniejących dysproporcji.

ZAKOŃCZENIE

Proces niełatwej transformacji gospodarczej zapoczątkowany w Polsce od początku lat dziewięćdziesiątych doprowadził do istotnego zbliżenia struktury produkcji i zatrudnienia w przemyśle do modelu obowiązującego w krajach rozwiniętych. Sukcesem procesu przemian gospodarczych było unowocześnienie gospodarki, w tym i przemyśłu, był nim także wzrost znaczenia prywatnej własności, tak charakterystycznej dla kapitalizmu.

Analiza danych statystycznych potwierdziła tezę, że w naszym kraju doszło do ważnych przemian w strukturze przemysłowej. W Polsce powstało również wiele innowacyjnych przedsiębiorstw, zwłaszcza małych i średnich. Pozytywnie należy też ocenić przyrost eksportu, zwłaszcza wyrobów przemysłowych w całym badanym okresie. Na korzyść zmieniła się także sama struktura handlu zagranicznego.

Niestety, nie możemy badanego okresu ocenić w samych superlatywach. Poziom przemian zatrzymał się na etapie społeczeństwa postindustrialnego, co oznacza, że wciąż jesteśmy opóźnieni w stosunku do gospodarek krajów wysoko rozwiniętych.

Za niepowodzenie procesu restrukturyzacji należy uznać zaniedbania w zakresie modernizacji technologicznej i promowania innowacyjności podmiotów gospodarczych. Spowodowało to upadek wielu przedsiębiorstw przemysłowych, m.in. w branży elektronicznej, informatycznej, które w warunkach nowego ustroju mogłyby odgrywać istotną rolę w gospodarce. Polska gospodarka mimo zmian nadal należy do najmniej innowacyjnych w Europie. Zbyt mało finansów przeznaczona jest na badania i rozwój, co potęguje niekorzystną sytuację.

Kierunek przemian polskiego przemysłu i całej gospodarki należy uznać za właściwy, jednak sam proces przekształceń jeszcze się nie zakończył. Nadal trzeba dążyć do wzrostu innowacyjności w przemyśle i zwiększenia roli gospodarki opartej na wiedzy. Należy mieć nadzieję, że osiągnięte wyniki staną się bodźcem do dalszych przeobrażeń w warunkach nowego systemu ekonomicznego i konieczności minimalizowania dystansu do wysoko rozwiniętych państw Unii Europejskiej.

Literatura**References**

- Balcerowicz, L. (1997). *Socjalizm–kapitalizm–transformacja. Szkice z przełomu epok*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Chmiel, I. (1999). Problemy statystycznego pomiaru i analizy tendencji rozwojowych sektora prywatnych przedsiębiorstw w Polsce w latach 1990–1999. *Raporty CASE*, 24.
- Domański, B. (2001). *Kapitał zagraniczny w przemyśle Polski*. Kraków: Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej, Uniwersytet Jagielloński.
- Domański, B. (2006). Polski przemysł na tle przemysłu Europy Środkowej i Wschodniej. *Prace Komisji Geografii Przemysłu Polskiego Towarzystwa Geograficznego*, 8, 27–36.
- Główny Urząd Statystyczny (GUS) (2016, 3 stycznia). Pozyskano z <http://stat.gov.pl/Innovation Union Scoreboard 2015> (2016, 3 stycznia). Pozyskano z http://ec.europa.eu/growth/industry/innovation/facts-figures/scoreboards_pl
- Jaworska, M. (2007). *Zmiany strukturalne w przemyśle państw OECD w latach 1993–2003*. Wrocław: Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego.
- Kałowski, A. Wysocki, J. (2012) (2016, 3 stycznia). *Zmiany strukturalne w gospodarce polskiej*. Warszawa: Oficyna Wydawnicza Szkoły Głównej Handlowej. Pozyskano z http://jmf.wzr.pl/pim/2012_1_2_24.pdf
- Kamerton innowacyjności 2008* (2016, 3 stycznia). Pozyskano z http://www.infookno.pl/Kamerton_Innowacyjnosci.html
- Karpiński, A. (2008). *Przemiany strukturalne w procesie transformacji Polski 1989–2003–2025*. Warszawa: Oficyna Wydawnicza Szkoły Głównej Handlowej.
- Kilar, W. (2009). Zróżnicowanie potencjału ekonomicznego światowych korporacji informatycznych. *Prace Komisji Geografii Przemysłu Polskiego Towarzystwa Geograficznego*, 13, 110–121.
- Klamut, M. (1996). *Ewolucja struktury gospodarczej w krajach wysoko rozwiniętych*. Wrocław: Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego.
- Kołodko, G. (1999). *Od szoku do terapii. Ekonomia i polityka transformacji*. Warszawa: Poltext.
- Konfederacja Lewiatan (2016, 3 stycznia). *Konkurencyjność sektora MSP 2008*. Pozyskano z http://konfederacjalewiatan.pl/legislacja/wydawnictwa/_files/publikacje/raportMSP2008.pdf
- Lisikiewicz, J., Olejnikowa, E.A. (red.) (1990). *Zmiany strukturalne w rozwoju przemysłu*. Warszawa: Wydawnictwo Szkoły Głównej Handlowej.
- Ładysz, J. (2008). *Polityka strukturalna Polski i Unii Europejskiej*. Warszawa: PWN.
- Macias, J. (2006). Zmiany strukturalne w przemyśle w Polsce. *Ekonomika i Organizacja Przedsiębiorstwa*, 7.
- Mrozińska, A. (2015). Zmiany strukturalne w przemyśle przetwórczym według województw w latach 1999–2010. *Prace Komisji Geografii Przemysłu Polskiego Towarzystwa Geograficznego*, 21, 157–172.
- Paszkowski, M. (1996). *Zmiany strukturalne przemysłu. Metody, badania i tendencje światowe a transformacje w krajach Europy Środkowo-Wschodniej*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- PONTt Info – Gospodarka (2016, 3 stycznia). Pozyskano z <http://baza.pontinfo.com.pl/>
- Rachwał, T. (2010). Struktura przestrzenna i działowa przemysłu Polski na tle Unii Europejskiej w dwudziestolecie rozpoczęcia procesów transformacji ustrojowej. *Prace Komisji Geografii Przemysłu Polskiego Towarzystwa Geograficznego*, 16, 105–124.
- Rachwał, T. (2011). Wpływ kryzysu na zmiany produkcji przemysłowej w Polsce. *Prace Komisji Geografii Przemysłu Polskiego Towarzystwa Geograficznego*, 17, 99–113.
- Stryjakiewicz, T. (1999). *Adaptacja przestrzenna przemysłu w Polsce w warunkach transformacji*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza.

- The 2010 EU Industrial R&D Investment Scoreboard* (2016, 3 stycznia). Pozyskano z <http://iri.jrc.ec.europa.eu/scoreboard10.html>
- Tkocz, M., (2001). *Restrukturyzacja przemysłu regionu tradycyjnego*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Wieloński, A. (2004). *Geografia przemysłu*. Warszawa: PWN.
- Woźniak, M.G. (2006). Strategiczne i instytucjonalne wyzwania dla Polski w kontekście globalizacji i regionalizacji. W: M.G. Woźniak (red.). *Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy. Problemy globalizacji i regionalizacji*, cz. 2. Rzeszów: Katedra Teorii Ekonomii, Uniwersytet Rzeszowski, 9.
- Zioło, Z. (2008). Ekonomiczne i społeczne uwarunkowania rozwoju gospodarki opartej na wiedzy. *Przedsiębiorczość-Edukacja*, 4, 12–23.
- Zioło, Z. (2011). Wpływ światowego kryzysu na tempo wzrostu gospodarki i światowych korporacji. *Prace Komisji Geografii Przemysłu Polskiego Towarzystwa Geograficznego*, 17, 9–32.

Krzysztof Sala, dr, adiunkt, Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, Wydział Humanistyczny, Instytut Politologii. Absolwent Międzynarodowych Stosunków Gospodarczych (specjalność studia europejskie) na Uniwersytecie Ekonomicznym w Krakowie (studia magisterskie) zakończonych dyplomem na podstawie pracy *Realizacja polityki ekorozwoju w krajach skandynawskich*, poddyplomowych studiów w zakresie zarządzania jakością i ochroną środowiska w Wyższej Szkole Zarządzania i Bankowości w Krakowie oraz Kolegium Zarządzania i Finansów Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie, zakończone uzyskaniem tytułu doktora nauk ekonomicznych na podstawie rozprawy *Nowe rodzaje turystyki jako przejaw postmodernizmu zachowań konsumenckich w Polsce*. Wieloletnie doświadczenie w praktyce gospodarczej na różnych stanowiskach zawodowych, w tym stanowiskach menedżerskich. Doświadczenie w pracy naukowo-dydaktycznej zdobyte na uczelniach publicznych i prywatnych. Udział jako trener w szkoleniach finansowanych z Unii Europejskiej w ramach programu Kapitał Ludzki z zakresu dotyczącego szeroko rozumianej turystyki i zarządzania. Do głównych obszarów zainteresowań zalicza politykę gospodarczą i turystyczną Polski i Unii Europejskiej, przedsiębiorczość w sektorze małych i średnich firm oraz zarządzanie strategiczne.

Krzysztof Sala, Ph.D., Assistant Professor, Pedagogical University of Cracow, Institute of Political Science. He graduated from International Economic Relations at the Cracow University of Economics with an MA thesis entitled "Realization of the sustainable development policy in Scandinavian". He completed postgraduate studies in quality management and environmental protection in the Higher School of Management and Banking in Cracow and the College of the Management and Finance of the Main Commercial School in Warsaw with a Ph.D. in economic sciences and dissertation entitled "New types of tourism as the indication of post-modernism of behaviours of consumers in Poland". He has experience in hands-on economics as a result of his professional career including management positions. He has gained teaching experience in both public and private establishments. He has participated as a coach in tourism and management courses financed by the EU as part of the "Human Capital" programme. The main areas of his interest include economic and tourism policy of Poland and the European Union, entrepreneurship in small and medium sized companies, and strategic management.

Adres/address:

Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie
Wydział Humanistyczny
Instytut Politologii
ul. Podchorążych 2, 30-084 Kraków, Polska
e-mail: krzysztofsal@onet.pl